ÇEVRE, İNSAN VE SORUMLULUKLARIMIZ

-Felsefi ve Ahlaki Bir İnceleme-

İBRAHİM ÖZDEMİR

akıl fikir
YAYINLARI

2. Baskı

Çevre, İnsan ve Sorumluluklarımız

- Felsefi ve Ahlaki Bir İnceleme -

İbrahim Özdemir

AKIL FİKİR YAYINLARI

Çevre, İnsan ve Sorumluluklarımız

İbrahim Özdemir

Copyright © Akıl Fikir Yayınları

Bu kitabın tüm hakları Akıl Fikir Yayınları'na aittir. Kaynak gösterilmeksizin kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir yöntemle kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

Yayıncı: Akıl Fikir Yayınları

Editör: Zeynep Tunç

Kapak & İç Mizanpaj: Yakup Tutum

Basım: Kasım 2020

AKIL FİKİR YAYINLARI

Alemdar Mahallesi Alayköşkü Caddesi

Küçük Sokak No: 6/3 Fatih - İstanbul

Telefon: 0212. 514 77 77

E-Posta: akilfikir2015@gmail.com

ISBN: 978-.....

BASIM ve CİLT:

Kenan Ofset

Sertifika No: 12641

Davutpaşa Caddesi İpek İş Merkezi Kat: 3 No:20

Topkapı-İstanbul

İTHAF

Çevreyi, hayvan dostlarımızı ve gelecek nesilleri düşünenlere ve karınca kadarınca bir şeyler yapanlara...

AKIL FİKİR YAYINLARI

İbrahim ÖZDEMİR

Felsefe profesörü. Hasan Kalyoncu Üniversitesi kurucu rektörü. İslâhiye, Gaziantep doğumlu. Lisansını Ankara Üniversitesinde, Master ve Doktorasını ODTÜ Felsefe Bölümünde tamamladı.

Çalışmaları daha çok çevre felsefesi, çevre ahlakı, çevre-din, çevre-kültür ve çevre bilinciyle ilgilidir. Harvard Üniversitesi, Hartford Seminary, (ABD) Cape Town Üniversitesi (Güney Afrika), Gadjah Mada Üniversitesi (Endonezya), Abo Turku Akademisi Üniversitesi (Finlandiya) gibi çeşitli üniversitelerde misafir öğretim üyesi olarak bulundu.

BM, Avrupa Parlamentosu, Rus Bilimler Akademisi, İsveç Bilimler Akademisi başta olmak üzere çevre konusunda yapılan ulusal ve uluslararası birçok toplantıya konuşmacı olarak katıldı. BM Çevre Programı (UNEP) danışmalığı yapan yazar, Ağustos 2015'te yayımlanan İslam İklim Değişikliği Deklarasyonu'nu hazırlayan ekipte yer aldı.

İbrahim Özdemir'in çeşitli kitap, makale ve denemeleri bulunmaktadır.

Çevre konusundaki çalışmaları birçok dile tercüme edildi.

Halen Üsküdar Üniversitesi Felsefe Bölüm Başkanlığını yapmaktadır.

İLETİŞİM:

Web: www.ibrahimozdemir.web.tr
E-Posta: ib60dmr@gmail.com
Twitter: twitter.com/iozdemir27
Facebook: facebook.com/ibrahimozdemir27
Istagram: istagram.com/ibrahimozdemir3427

İÇİNDEKİLER

Önsöz 7
Çevre - Ahlak İlişkisi 9
Çevre Ve Ahlak: Felsefi Bir Temellendirme 25
Giriş 25
Çevre Sorunlarının Nedeni Olarak Modernitenin Eleştirisi 27
Modern Dünya Görüşü 30
Çevre Ahlakının Ortaya Çıkışı 34
Kendimize Ait Bir Çevre Ahlakına Doğru 43
ÇEVRE SORUNLARININ İNSAN-MERKEZLİ KARAKTERİ 55
1. İnsan-Merkezcilik Nedir? 61
2. İnsan-Merkezciliğin Dini Kaynağı 62
3. İnsan-Merkezciliğin Felsefî Kaynakları 64
ÇEVRE VE DİN 71
İSLAMİ BİR ÇEVRE ANLAYIŞI 79
1. Çevre Nedir?..... 79
2. İslamın Çevreye Bakışı 81
3. Temizliğin Önemi 86
4. Sosyal Çevrenin Temizliği 88
5. Ağaçların, Ormanların ve Yeşil Alanların Korunması 89
5.1. Kur'ân'da Ağaç 89
5.2. Hadis-i Şeriflerde Ağaç ve Yeşil Alanlar 91
6. Hayvanların Korunması 93
6.1. Kur'ân'da Hayvanlar 94
6.2. Hadis-i Şeriflerde Hayvanlar 95
7. İslam Tarihinden Bazı Örnekler 98
8. Tüketim Ahlakı: Allah'ın Nimetlerini İsraf Etmemek 100

OSMANLI TOPLUMUNDA ÇEVRE ANLAYIŞI 105
I. Giriş 105
II. Teorik Çerçeve 107
III. İslami Dünya Görüşü 109
IV. İslami Değerlerin Kaynağı Olarak Kur'ân ve Sünnet 111
V. Uygulama 115
Yöneticilerin Çevreyle İlgili Uygulamaları 116
Mahkeme Kararları (şeriyye sicilleri) 123
Vakıflar ve Çevre 126
Batılı Seyyahların İzlenimleri 130
TÜRKİYE'DE ÇEVRE BİLİNCİ VE MEVZUATININ GELİŞİMİ 135
1982 Anayasası ve Çevre 141
Çevreci Sivil Toplum Örgütleri 144
Çevrenin Dini ve Kültürel Boyutunun Keşfi 148
Sonuç 153
ORMANLAR VE BİZ: BİR ORMAN AHLAKINA DOĞRU 155
Kur'ân ve Çevre 160
Hz. Peygamberin Sünnetinde Ağaç ve Ormanlar 162
Koruluk ve Orman Oluşturma 163
ÇEVRE SORUNLARI VE ŞEHİR: YAŞANABİLİR ŞEHİRLERE DOĞRU 167
Giriş 167
Çevreden Ne Anlıyoruz? 169
Düş Kırıklıkları 172
Yaşanabilir Şehirler 173
Medineden medeniyete 177
Sürdürülebilir Çevre ve Şehirler 178
Yaşanabilir Şehirlere Doğru 181
SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AHLAKI 187
Dünyanın Korunması ve Kalkınmasında Ahlaka Gösterilen İlgideki Artış 190
Ahlakın Katkısı 195

ÖN SÖZ

Bu kitap ilk kez Yalnız Gezegen adıyla yayımlandı. Aradan uzun süre geçti. Gezegenimiz yeni dostlara rağmen yalnızlığını sürdürüyor. Doğal felaketlerin aslında çevreye karşı olan duyarsızlığımızın sonucu olduğunu hâlâ anlamayanlar var. Çevre sorunlarının insan eylemlerinin sonucu olduğunda artık şüpheye yer bırakmayacak delillerimiz var.

Şubat 2007'de 2500 bilim adamının hazırladığı bin iki yüz sayfalık BM İklim Değişikliği Raporu'na göre, küresel ısınmadan yüzde 90 oranında insan sorumludur. Bunun anlamıysa başta küresel ısınma olmak üzere tüm çevre sorunları insanın sebep olduğu sorunlardır. Bunların çözümü de insanın öncelikle çevreyle ilgili geleneksel anlayışını değiştirmesine bağlıdır.

Başka bir ifadeyle, gezegene sahip çıkmayı sadece devletlere bırakmamalı; bireyler de sorumluluk üstlenmelidir. Bu kitabın temel tezi, çevre sorunlarının toplumsal bilinç ve yeni bir anlayışla çözülebileceğidir. Bu bağlamda kitabın yeni baskısını sizlere takdim ediyoruz. Bazı düzeltmeler dışında kitaptaki asıl metinlere dokunmadım. Bu konuya özellikle dikkat çekmek isterim: Her yazı ayrı yazıldığından bazı tekrarların ortaya çıkması kaçınılmaz oldu. İstediğiniz metinden okumaya başlayabilirsiniz. Ayrıca bu baskıya konuyla ilgili birkaç yazı daha ekledim.

Çevreci dostlarımın da önerisiyle yeni baskıyı kitabın ruhuna uygun olarak Çevre, İnsan ve Sorumluluklarımız: Felsefi ve Ahlaki Bir İnceleme olarak belirledik. Kitabın yayıncısı Akıl Fikir Yayınları'na, baskıya hazırlık aşamasında çok yardımları olan Havva Nur Özdemir'e, son okumayı titizlikle yapan Zeynep Tunç'a ve yayınlanması için sürekli aramakla kalmayıp mizanpajını da yapan Yakup Tutum'a teşekkür ederim.

Evimiz dünyaya ve üzerindeki her şeye sahip çıkma; çocuklarımıza ve torunlarımıza sürdürülebilir ve güzel bir gezegen bırakma dileğiyle.

İbrahim ÖZDEMİR

Kasım 2020, Bağlarbaşı, İstanbul

ÇEVRE - AHLAK İLİŞKİSİ *

Çevre-ahlak ilişkisi ve bu bağlamda ifade edilen çevre ahlakı yeni bir konu olup, ahlak felsefesinin alt dalı olarak ele alınmaktadır. Dünya çapındaki çevre sorunlarının ortaya çıkması ve insanın bunların üstesinden gelme çabaları çerçevesinde ortaya çıktığı söylenebilir. Bu bakımdan, kendisinden önce ortaya çıkan tıp ahlakı, iş ahlakı vb pratik ahlak kuramlarına benzemekle beraber, konuyla ilgili tartışmaların tarihi oldukça yenidir. Felsefecilerin konuyla ilgilenmesi ve çevre-ahlak ilişkisiyle ilgili tartışmalara katılmaları; konuyu felsefi ve eleştirel olarak ele almaları ise daha da yenidir. Ömer Naci Soykan'ın tespitiyle "Felsefe ve felsefeciler çevre sorunlarıyla ilgilenmekte gecikmiştir." (Soykan 1993, 151). Her zaman bilimin önünde giden felsefe, her nedense bu sefer onun arkasında kalmıştır.

---

* Felsefe Dünyası, Sayı: 14, Kış 1994.

Bunda baskın bilim anlayışı ve teknolojiye olan sarsılmaz inancın da rolü olduğunu düşünüyorum. Zira çevre sorunlarının ilk ortaya çıkışı II. Dünya Savaşından sonraya rastlar. Çevreci ilk hareketler 60'lı yıllarda başlamakla beraber, asıl yoğunluk ve büyük gösteriler 70'li yıllarda ortaya çıkar. Bütün bu çevreci hareketlerin ve protestoların niteliğine bakıldığında olayın ahlaki boyutundan çok, teknoloji ve aşırı sanayileşme sorunu olarak ele alındığı görülür. Bu nedenle alınacak yasal ve teknolojik önlemlerle veya teknolojilerin daha az uygulanmasıyla sorunun çözüleceği sanılıyordu. (O'Brien 1983). Çevreci hareketlerin aynı dönemde siyasallaşmasının ve güçlenmelerinin de bununla ilgisi olduğu söylenebilir.

Seksenli yıllarda çevre sorunları olarak adlandırılan ve sadece doğal dengeyi değil, gerekli önlemler alınmadığı takdirde başta insanın kendi hayatı olmak üzere, tüm yaşamı tehdit ettiği ileri sürülen ekosistemdeki bazı sorunların daha derin boyutları üzerinde durulmaya başlandı. Yeni bir ahlak felsefesi geliştirmeye çalışan filozoflara göre *çevre sorunlarının kaynağını, çevreye yönelik davranışlarımızı yönlendiren, evrene, insana, insanın evrendeki yerine, yaşamın anlamına ilişkin temel felsefi inançlarımız oluşturuyordu* (Ünder, 1994).

Çevre sorunlarının ortaya çıkışıyla doğrudan ilgili görülen ve Schumacher tarafından çevre karşıtı görüşler olarak ileri sürülen fikirler şunlardır: Evrim, mücadele, doğal seleksiyon ve uygun olanın yaşaması, tarihin materyalist yorumunu temel alan Marksist görüş; bilinçaltını çok abartan ve önemseyen Freudyen vurgu; bütün mutlakları, normları ve standartları reddeden görecilik; doğru bilginin sadece fizik bilimlerin yöntemiyle mümkün olduğunu ileri süren bilim felsefesi (Pepper 1984, 4-6). Böylece ilk defa insan-doğa ilişkileri, insanın doğaya karşı tutum ve davranışlarının ahlaki boyutu vurgulanmaya başlandı. İnsan-doğa ilişkilerinin boyutları anlaşılmadan, bu boyutun mevcut sorunların ortaya çıkmasındaki etkileri tartışılmadan ortaya atılacak çözümlerin pek tutarlı ve

yararlı olamayacağı açıktır. Hatta daha çok bilim ve daha çok teknolojilerin ekonomik olarak da ek yükler getirdiği ileri sürülerek, zaten sınırlı kaynakları olan dünyamızın geleceği açısından konuyla ilgili ahlaki boyutun vurgulanmasının daha pratik ve makul olduğu görülmektedir. Schumacher'in konuyla ilgili şu tespitleri aynı zamanda ahlaki boyuta da işaret ettiği için önemlidir:

> Çevre kirlenmesine karşı savaşmak, doğanın yaratıklarını korumak, yeni enerji kaynakları bulmak ve barış içinde yaşamayı sağlayacak daha iyi işleyen anlaşmalara varmak amacıyla, daha çok kaynak seferber etmekle çağdaş dünyanın yıkıcı güçlerini "denetim altına alabileceğimizi" sanıyorsak, hakikatlerden kaçıyoruz demektir. Gerçi servet, eğitim, bilimsel araştırma ve daha birçok kaynak uygarlığa gereklidir; ama bugün en çok gerekli olan bu araçların hizmet edeceği amaçların yeniden gözden geçirilmesi ve değiştirilmesidir (Schumacher 1989, 220).

Bunu daha iyi anlayabilmek için çevreyle ilgili ilk önlemlerin alındığı ve sorunun teknolojik ve yasal önlemlerle çözüleceğinin ileri sürülmesinden yirmi yıl sonra dünyanın durumuyla ilgili şu rakamlara bakmak yeterlidir: Yaklaşık 120 milyon hektarlık ormanlık alan yok olmuştur. Binlerce bitki ve hayvan türü tükenmiştir. Her gün yaklaşık 140 bitki ve hayvan türü yok olmaya devam ediyor. Dünya nüfusuna 1,6 milyar insan ilave edilmiştir. Dünyanın her yerinde tatlı su balıkları hızla azalmaktadır. Yaklaşık 480 milyar ton verimli toprak erozyon ve diğer nedenlerle kaybedilmiştir (Brown 1992, 3-26.). Başka bir ifadeyle insanın sahip olduğu dünya görüşü ve değer yargılarının çevresiyle olan ilişkilerinde temel belirleyici olduğunu vurgularsak, bu görüşler araştırılmadan, tartışılmadan ve eleştirilmeden insanların görüş ve tavırlarını değiştirmenin mümkün olmadığı söylenebilir (Donting 1991, 141-160).

Çevre sorunlarının sadece teknolojik önlemler ve yasal düzenlemelerle çözülemeyeceğinin anlaşılması üzerine, sorunun ahlaki boyutunun önemi her kesim tarafından kabul edilmeye başlanmıştır. Konuyla ilgili yayımlanan bir raporda "Ortada ahlaki seçim yapma sorunu vardır;" "Ne kadar hesap yapılırsa yapılsın, tek başına yanıtları bulmaya yetmez... Dünyanın dört bir yanındaki genç insanların alışılagelmiş değerlerin geçerliliğini sormakta olmaları sanayi uygarlığından duyulan yaygın rahatsızlığın bir belirtisidir" demektedir (Schumacher, 220). Bunun diğer örneği ise, BM'in önerisiyle hazırlanan *Ortak Geleceğimiz* adlı kitabın başında komisyon başkanı Gro Harlem Brundland'ın bütüncül yeni bir ahlak için insanlığa çağrıda bulunmasıdır (Engel-Engel 1990, 1).

Bu ve benzeri çağrılarla çevre sorunlarının ahlaki boyutu tartışılmaya başlanmıştır. Aslında daha önceleri Leopold ve Schweitzer doğaya karşı daha saygılı yeni ahlak anlayışları ileri sürmelerine rağmen, gereken ilgiyi görememişlerdi. Ancak çevre sorunlarıyla beraber doğayla ilgili tutum ve davranışlarımız, bunları motive eden dünya görüşümüz ve temel değer yargılarımızla olan ilişkisi kabul edilmeye başlandı. Bunun sonucu olarak hem bilimsel modern dünya görüşü hem de geleneksel görüşler tartışılmaya ve eleştirilmeye başlandı. Çevre ahlakı tartışmalarının hem pozitivist bilim anlayışının eleştirildiği ve eski itibarını yitirdiği, hem de postmodern durum denen, diğer kültür ve geleneklere daha hoşgörülü baktığını iddia eden bir zamana rastlaması tesadüf değildir. Çevre ahlak ilişkisiyle ilgili literatürün büyük çoğunluğunun son onlu yıllarda olmasının nedeninin de bu bağlamda düşünülmesi gerekir.

Kısaca, çevre sorunlarının dünya çapında bunalım haline gelmesi ve insanlığın geleceği için bir tehdit oluşturması üzerine, sorunun tüm boyutları vurgulanmaya başlanmıştır. Bu bağlamda insan-doğa ilişkilerinin meşruiyet zemini ve tarihi boyutu; insan-doğa ilişkilerinin arkasındaki dünya görüşü/görüşleri tartışılmaya başlanmıştır. Geleneksel ahlak

kuramlarında çevre gereken ilgiyi görmezken veya ahlaki bakımdan nötr bir durumdayken, yeni ahlak tartışmalarında "çevre ahlakı" ahlak felsefesinin alt dalı olarak yerini almaya başlamıştır. Ancak öncelikle çevre ve ahlak kavramlarıyla ilgili bir iki noktaya işaret etmek, daha sonrada çevre ahlakıyla neyin anlaşıldığını vurgulamak istiyoruz.

Gerek çevre gerekse çevre ahlakı tartışmalarının henüz yeni olduğu ifade edilmişti. Her yeni alan için olduğu gibi bu alanda da kavram kargaşasının olması normaldir. Konuyla ilgili tartışma ve araştırmalar arttıkça, haliyle bu kavramlar da yerine oturacaktır. Bununla beraber çevre ve çevre ahlakıyla neyin anlaşıldığına işaret etmek yararlı olacaktır.

Çevre derken, daha çok, çevre biliminin de etkisiyle sadece doğal ve fiziki çevre anlaşılmaktadır. Bu tanım doğru olmakla beraber, bir felsefe öğrencisi için en azından eksiktir. Zira insanlık tarihine bakıldığında, insanın etkilediği ve etkilendiği, değiştirdiği ve kendisinin de durumunda değişme meydana geldiği çevreler sadece doğal çevreyle sınırlandırılamayacak kadar çeşitlilik göstermektedir. Bundan dolayı çevre kelimesi bugün çok geniş bir yelpazede kullanılmaktadır. Bunda çevre sorunlarının sergilediği karmaşık yapı ve bu sorunların oluşmasında birden fazla ve yine karmaşık nedenlerin olmasının etkisi olabilir.

Bundan hareketle Ahmet İnam, çevre kavramının daha iyi anlaşılmasının, insan-toplum ve insan doğa ilişkilerinin daha bütüncül bir kavrayışı için şart olduğunu vurgulayarak 4095 çeşit çevreden bahsetmektedir (İnam 1993, 45). Ayrıca insanlığın karşı karşıya bulunduğu bozulma ve bunalımın sadece doğal çevreyle sınırlandırılmasının doğru olmadığını da vurgulamaktadır. Buna göre insanın diğer çevreleriyle de sorunları, hem de çok ciddi sorunları bulunmaktadır. Bununla beraber, burada İnam'ın dış ve iç çevre diye kavramlaştırdığı ayrım üzerinde kısaca durmak istiyoruz. Buna göre dış çevre, toplumsal çevre, politik çevre, ekonomik çevre ve doğal çevreden

oluşmaktadır. İç çevre ise düşünme-düşünce çevresi, bilgi çevresi, duygu çevresi, anlam çevresi ve sanat çevresinden oluşmaktadır. Ayrıca bu iki çevre arasında köprü görevi gören teknik-teknolojik çevre, ahlak ve tarih çevreleri bulunmaktadır.

İnam, "Çevre sorunları yalnızca doğal çevre sorunu değil" derken, aslında çevre bunalımının derinlerdeki köklerine işaret ederek soruyor:

> Doğal çevrenin kirlenmesi, toplumsal ve politik çevremizin yanlış işlemesinden, anlam çevresinin yozlaşmasından değil mi? (...) Büyük çevreyi oluşturan küçük çevreler teker teker yozlaşmış, bunlar arasındaki ilişkide uyum yok. Çevre sorunu bu işte! (İnam, agy).

İşte, ahlakın çevreyle ilgili tartışmalara girmesi ve çevre ahlakının yeni bir dal olarak ortaya çıkması insan-doğa arasındaki uyumu yeniden kurmaktan başka bir şey değildir.

Ülkemizde çevre konusuna felsefi bir açıdan eğilen ve aslında felsefecilerin konuyu ihmal ettiklerini ifade eden diğer filozofumuz ise Ömer Naci Soykan'dır. Soykan da çevrenin sadece ekolojinin bize tanımladığı şekliyle algılanmasını eksik bulur. Bu bağlamda kullanılan "ekosophie" (çevre bilgeliği) kavramı yerine "kosmosophie" (evren ya da dünya bilgeliği) kavramını teklif eder (Soykan 151-152). Aslında ekosophie, ekoloji (çevre) kavramından türetilmiştir. Ekoloji kavramını hayvan ile bitkilerin birbiriyle ve içinde yaşadıkları çevreyle ilişkilerinin bilimi anlamında ilk kullanan Alman zooloji profesörü E. Haeckel'dır (1834-1919). Yunancada ev demek olan "oykhos" ile bilim anlamına gelen "logos" sözcüklerini birleştirerek, "evbilim" sözlük anlamında bu deyimi meydana getirdi. Ecology, ecophilosophy ve ecosophy kavramları özellikle derin çevreci kesimlerde çokça kullanılmaktadır.

Soykan'a göre ekoloji terimini ilk defa kullanan Haeckel bunu "evbilimi" anlamında ve daha çok hayvan ve bitkilerin

birbiriyle ve içinde yaşadıkları çevreyle olan ilişkilerini anlatmak için kullanmıştır. Soykan'ın bu kavrama itirazı, onun hayvan ve insanla ilgili yaptığı temel bir kavramlaştırmadan kaynaklanmaktadır. Ona göre, hayvan çevresine uyum sağlayan bir varlık iken, insan "çevresini değiştirerek, onu kendisine uydurur." Ancak insanın çevreyi kendisine -kendi dünya görüşüne- uydurması bugünkü çevre sorunlarına neden olmuştur. İnsan hayvan arasındaki farkı vurguladıktan ve böylece bu farkın pek vurgulanmadığını da ima ettikten sonra Soykan şöyle der: "İnsan dışında hiçbir canlı doğal dengeleri bozamaz." (Soykan agy, 152).

Görüldüğü gibi çevre sorunları söz konusu olduğunda bunu sadece doğal ve fiziki çevreyle sınırlandırmak, sorunların gerek tam olarak anlaşılıp kavranması ve gerekse sorunun insani boyutunun vurgulanması açısında eksik olacaktır. Böyle olmakla beraber, çevre sorunları söz konusu olduğunda, ilk elden doğal ve fiziki çevre anlaşılmaktadır. Ayrıca çevre ahlakının temel sorunlarının başında insanın kendi dışındaki varlıklara karşı olan sorumlulukları geldiğinden, bu çalışmada biz de çevre derken, öncelikle insanın içinde yaşadığı, etkilediği ve etkilendiği doğal çevreyi vurguluyoruz. Bununla beraber konunun karmaşık yapısının da unutulmaması gerektiğini ifade etmek istiyoruz.

Çevre ahlakı kavramıyla ilgili olarak üzerinde ittifak edilmiş bir tanım yoktur. Ancak çevre sorunları çerçevesinde insan-doğa ilişkilerini ahlaki bir bağlamda açıklama girişimiyle beraber ortaya atılmış birçok tanım vardır. Hepsinin ortak niteliği ise, çevre-insan ilişkilerinin şimdiye kadar pek öne çıkmayan veya doğa aleyhine ortaya çıkan ahlaki yönünün vurgulanması; insanın doğal çevreye ve diğer varlıklara karşı ahlaki sorumluluk duygusuyla yaklaşmasıdır. Aslında sorunla ilgili güçlüklerin temelinde, geleneksel ahlak kuramlarında insan dışındaki varlıkların ahlaki bir nesne olarak ele alınmaması yatmaktadır.

Ahlak'ın gelişimine baktığımızda bunu açıkça görmek mümkündür. Zira geleneksel ahlak kuramlarında temel sorun:

- İnsan-insan,
- İnsan-toplum ilişkileridir.

Bu ilişkilerin insanın mutluluğunu (egoist) veya toplumun mutluluğunu (faydacı) sağlayacak şekilde temellendirildiği görülmektedir. Bunun istisnası ise deontolojik ahlak kuramlarıdır. Bu kuramlarda insanın doğa ve doğadaki varlıklara karşı sorumluluğundan bahsedilmemekte veya herhangi bir sorumluluğu olmadığı, doğayı ve doğadaki varlıkları istediği gibi kullanabileceği ve mutluluğunu arttırmak için bunlardan yararlanabileceği vurgulanmaktadır.

Bu açıdan ahlakın bir bilim olarak ilk defa ortaya çıktığı kabul edilen Antik Yunan'a bakıldığında durum şöyledir: Aristoteles'e göre hayvanların değeri, sadece insanın menfaatlerine hizmet etmektir. (Aristoteles, *Politics*, 1254b). Aristoteles'in bu tanımı çok önemlidir. Zira onun insan ve hayvanların moral statüsüyle ilgili bu görüşleri kendisinden öncekilerle aynı doğrultuda olduğu gibi, kendinden sonraki dönemler için de belirleyici ve çok etkili olmuştur. Aristotelesçi bilim iki bin yıl kadar bilim dünyasında etkili olmuştur. Onun siyasi etkileri de hakeza. Örneğin, Aristo'nun daha aşağıdaki insanların, üsttekilere hizmet etmeyle (kölelik) ilgili fikirlerini bugün kabul etmezken, insanlar dışındaki varlıklara karşı fikirlerini hâlâ paylaşmaya devam ediyoruz (Johnson 1991, 14-15).

Stoacılar bile, diğer fikirlerinde Plato ve Aristoteles'e muhalefet ederken, hayvanların ahlaki alanın dışında bırakılmasında onlardan daha kararlı görünmektedirler Klasik Yunan'da hayvanlara karşı daha merhametli davranan ve onları ahlaki alanın içine alan iki düşünür Epikür ve Plutach'tır. Bunlara göre hayvanlar bizim gibi akıl sahibi olmasalar da kendilerine ait bir dünyaları vardır. Bu nedenle sadece bizim çıkarımız ve kullanmamız için yaratılmamışlardır. Özellikle Plutach hiç et yemez ve hayvanlara karşı da çok iyi davranırdı (Aristoteles agy).

Ancak batı dünyasında hâlâ hâkim olan anlayış bilindiği gibi Platon ve Aristoteles çizgisinin görüşleridir. Epikürcü ekolün görüşleri ancak 19. yüzyılda tekrar taraftar bulurken, insanı en üstün varlık olarak gören ve ahlaki olanı ona münhasır kılan, insan dışında kalan her şeyin sadece insanın çıkarı için olduğu, başka bir değeri olmadığını ileri süren görüş klasik çağdan sonrada batı düşünce geleneğinde hâkim tek görüş olmuştur. Hıristiyanlık, insanın Tanrı'nın bizzat kendi imgesinden yaratıldığını vurgulayarak, ahlakın temel hedefinin insan olduğunu, başka bir şey olmadığı görüşünü iyice pekiştirmiştir (Donting, 141-160). Kısaca gerek klasik Yunan gerekse Hıristiyan anlayışının temel varsayımı insan doğa ilişkisinin, insanın doğaya hâkim olması ve onu kendine boyun eğdirmesidir. Bu varsaymıdan hareket eden bilim tarihçisi Lynn White, çevre bunalımının asıl sorumlusunun Yahudi-Hristiyan dini geleneği olduğunu ileri sürmüş ve bu görüşüyle batı dünyasında büyük tartışmalara neden olmuştu. (White, 1967).

Geleneksel ahlakın bu niteliği bugün bütün çevre filozofları tarafından vurgulanmakta ve eleştirilmektedir. Ancak buna ilk defa dikkat çeken, ahlakın gelişmeci niteliğini vurgulayarak artık yeni bir adım atarak insan-doğa arasındaki ilişkileri de ahlaki bir boyuta oturtmanın gerektiğini ilk söyleyenlerden biri Aldo Leopold'dur. Leopold'agöre ahlakın gelişimi şu sırayı takip etmiştir: Ahlak öncelikle insanlar arasındaki ilişkileri konu edinmiştir. Daha sonra ise, insan ve toplum arasındaki ilişkileri temellendirmiş. Son adım ise, Leopold'ın land ethic dediği, "toprağı, havayı, suyu, bitkileri ve hayvanları" ahlakın sınırları içine almasıdır. Yani insan-doğa ilişkilerini yeni bir ahlaki temele oturtmaktır (Passmore, 57).

Böylece ahlakın insan-doğa ilişkilerinde, doğanın fethedilmesi ve ele geçirilmesiyle ilgili sağladığı meşrulaştırma, yerini doğa ve doğadaki her şeyle beraber yaşama ve onların yaşamına saygı gibi yeni bir ahlaki görüşe bırakmaktadır. Aslında geleneksel ahlak kuramlarının temel niteliklerine baktığımızda

Leopold'un eleştirilerinde haksız olmadığı görülür. Geleneksel ahlakın özellikleri şöyle özetlenebilir:

> İnsan dışındaki varlıklarla ilgili eylemlerimiz, ahlaki bakımdan bir öneme sahip değildir (bu eylemlerimizden dolayı sorumlu tutulamayız).
>
> Ahlaki bakımdan önemli olan doğrudan insanın-insanla veya bizzat insanın kendisiyle ilgili eylemleriyle ilgilidir. Bundan dolayı tüm geleneksel ahlak teorileri insan-merkezlidir (antropocentric).
>
> Doğayla ilişkilerinde sadece "insan" ve onun temel durumu esas olarak alınmakta ve techne'yi yeniden şekillendiren özne olarak ele alınmamaktadır. İyi ve kötüyle ilgili eylemler sadece eyleme yakın alanla ilgili olup, gelecek durumlarla ilgili değildir.
>
> Eylemin amaçları zaman ve mekânla sınırlandırılmaktadır. Eylemin etki alanı dar ve küçük, zamanı ise görülebilen zaman dilimi ve ulaşılan amaç olmakta, sorumluluk alanı da dardır (Joan, 45).

Bütün bunların bir sonucu olarak ahlak şimdi ve burada olan durumlar için ve insan-merkezli olarak anlaşılmıştır. Görüldüğü gibi, insan dışındaki varlıklar ve gelecek nesillere karşı sorumlu olup olmadığı (eylemlerimizin şu anda olmasa bile ekosistemi tahrip edici etkileri) gibi konular geleneksel ahlak kuramları için bir sorun oluşturmamaktadır. Geleneksel ahlak kuramlarının birbiriyle bağımlı şu ortak noktaları içerdikleri unutulmamalıdır:

> İnsanın kendi doğası ve şeylerin doğası tarafından belirlenen durumu bir seferde ve her zaman için aynı kalacak biçimde verilmiştir;
>
> Bu temel üzerinde insan için iyi olan belirlenebilir;
>
> İnsan eylemlerinin sınırının ve bunun sonucunda meydana gelen sorumluluğunun dar bir çerçeveyle sınırlandırılması (Joan, agy, 1).

Ancak bu varsayımlar, eylemlerimiz söz konusu olduğunda, daha önce de işaret edildiği gibi, eylemlerimizin doğasını ve içerdiği sonuçları yansıtmamaktadır. Jonas'ın ifadesiyle:

> (…) belli güçlerimizin gelişmesiyle, insan eyleminin doğası da değişmiştir. Ahlak insan eylemiyle ilgilendiğinden, insan eylemlerinin doğasındaki bu gelişme, ahlakta da bir değişmeyi gerekli kılar. (Joan, agy, 1).

Yukarıda işaret edilen bütün hususlardan dolayı, insan eylemlerinin değişen doğasını da göz önüne alan yeni bir ahlak anlayışına ihtiyaç olduğu söylenmektedir. Bu ahlakın temel niteliği olarak da artık insan dışındaki tüm varlıklara karşı insanın daha duyarlı davranması ve onları istediği gibi kullanamaması, doğal dengeyi bozacak her türlü eylemden ahlaki bir duyarlılıkla vazgeçmesi olarak vurgulanmıştır.

Bununla beraber, eğer çevre ahlakından bahsedilecekse, bunun klasik ahlaktan farkı ne olacaktır? Bütün bu ve benzeri sorular çevre ahlakı tartışmalarının odak noktasını oluşturuyor. Bununla beraber çevre ahlakının tam bir tanımı da yapılamamaktadır. Ancak bu konuda iki görüş üzerinde duracağız: Birincisi, özellikle Frenkane tarafından savunulan görüştür. Buna göre, yeni bir çevre ahlakı icat etmeye gerek yoktur. Geleneksel ahlak anlayışlarımızı gözden geçirir ve onların gerektirdiği şekilde yaşamımızı düzenlersek, çevreyi korumak için yeni bir ahlak icat etmeye gerek kalmayacaktır. Ahlaki görüşlerimizi yeniden düşünür ve toplum için en büyük faydayı (gelecek nesilleri de düşünerek) hedeflersek, insanın dışındaki varlıklara karşı daha korumacı bir tavır geliştirebiliriz (Frankena 1977, 13). Bununla beraber, birçok yazar insan-merkezci olmayan yeni bir çevre ahlakından bahsetmekte ve bunun temel niteliklerini de şöyle sıralamaktadırlar:

Çevre ahlakı insanın dışında da varlıklar olduğunu ve bunların insan için sağladığı çıkar ve menfaatler söz konusu olmadan, sadece ekosistemde birer varlık oldukları için ahlaki

bakımdan önemli olduklarını kabul etmelidir. Bu kabul etme bilinçli varlıkların yanında bazı bilinci olmayan varlıkların da ahlaki bakımdan önemli olduklarını içermelidir (Regan, 1981).

Ancak B. Callicott'un çevre ahlakıyla ilgili ileri sürdükleri ise şöyle:

> İnsan-merkezci olmayan bir değer kuramı geliştirmelidir.
>
> Yabancıl ve evcil organizma ve türler için, insanlar söz konusu olmadan içsel değer (*intrinsic value*) sağlamalıdır.
>
> Kavramsal olarak modern evrimci ve ekolojik biyolojiyle uyum içinde olmalıdır.
>
> Yine şu andaki ekosistem, onu meydana getiren parçalar, onu tamamlayan türler için özsel değer sağlamalıdır (Callicatt 1984, 304).

Çevre ahlakçılarının vurguladıklarından anlaşıldığı gibi, çevre ahlakını temellendirmede esas rolü çevrebilim oynamaktadır. Tabii bu da beraberinde birçok sorunu getirmektedir. Burada bunun üzerinde durmaktan ziyade, başka bir noktaya dikkat çekmek daha yararlı olacaktır. Bu da, çevre ahlakını çevrebilimi üzerine bina etmekten çok, insan eylemlerinin değişen niteliklerine bakmak ve ahlaki sorumluluğu bu açıdan yeniden tanımlamaktır. Ancak bu eylemlerin gerçek boyutu ve etkilerini anlamada çevrebilim yine de bize yardımcı olabilir.

Eylemlerimize baktığımızda bu hem geleneksel ahlak anlayışını anlamamızı ve hem de onu tamamlayan veya geliştiren alternatif kuramları geliştirmemizde bize yardımcı olabilir. Jonas, daha önce de işaret edildiği gibi, geleneksel ahlak öğretilerinin insanın, belli bir zaman ve mekân içinde meydana gelen ve sınırları belirlenebilen eylemlerini esas olarak aldıklarını, iyi ve kötüyü buna göre tanımladıklarını ifade eder. (Jonas 1984, 1-10). Zira insan eylemleri, doğaları gereği, ne diğer canlı türlerini yok etmek, ne de doğal dengenin düzenini toptan tehdit gibi sonuçları içermiyordu. Niteliği ve gücü gereği böyle bir potansiyeli de yoktu. Ancak zamanla, değişen

bilim anlayışı (Bacon), gelişen mekanik yeni dünya görüşü (Descartes ve Newton), ilerlemeci uygarlık anlayışı (aydınlanma) ve insanın elinde bir güç olarak biriken kümülatif bilgi ve teknolojiyle birleşince, insanın eylemleri klasik sınırlarını yıkarak, çok büyük boyutlar kazanmıştır. Çevre sorunları olarak karşımıza çıkan sorunların çoğunun bu gücün şöyle veya böyle kullanılması ve doğadaki sınırların aşılmasından başka bir şey değildir.

İnsan (sanayileşmiş ve gelişmiş ülkelerin insanı dense daha doğru olur) sahip olduğu bilgi ve teknolojik güçle tüm ekosistemdeki dengeleri değiştirebilecek bir güce erişmiştir. İşte bu bağlamda insanın eylemlerinin sınırını ve sorumluklarını yeniden belirlemek, iyiyi ve kötüyü yeniden tanımlamak gerekmektedir. Modern insan eylemleriyle ve seçtiği yaşam biçimiyle şu zaman diliminde bulunan insanlara bir zarar vermese de gelecek nesiller için aynısı söz konusu olmamaktadır. Şu andaki yaşam tarzımızın bir sonucu olarak doğal dengenin gittikçe bozulması ve canlı türlerin yok olması bunu açıkça göstermektedir.

Öyle ise, insanın eylemlerinin ahlaki boyutları üzerinde yeniden düşünmek, iyi ve kötüyü ona göre yeniden belirlemek gerekmektedir. Böylece insan, eylemlerinin sonuçlarının sorumluluğunu duyacak, doğal dengeye, doğadaki diğer canlılara ve gelecek nesillere karşı daha sorumlu bir tavır takınacaktır. Ahlak felsefesinin yapacağı katkı ise, eylemlerimizin ahlaki boyutlarını yeniden tartışarak ve eleş¬tirerek kendimiz için daha iyi kararlar vermeyi sağlaması olarak görülebilir. Schumacher'in dediği gibi, dünyamızı, ekosistemi ve gelecek nesilleri tehdit eden çevre sorunları karşısında duyarlı ve "Gerçekten ne yapabilirim" diye soran birisine "Kendi içimize bir çekidüzen vermeye çalışarak" cevabıyla çevre ahlakı yardımcı olabilir (Schumacher 1989, 222). Böylece, kendi dışımızdaki varlıklara ve tüm âleme karşı daha sağlıklı ve dengeli bir yaşam tarzı geliştirebiliriz. Dünyanın geleceği de böyle bir ahlak geliştirip geliştiremeyeceğimize bağlı görünmektedir.

Ahlak alanında yaşanan bu gelişmeye ve ahlakiliğin sınırın genişletilmesiyle ilgili taleplerin bir benzeri de insan haklarıyla ilgili tartışmalarda görülmektedir. İnsan haklarıyla ilgili bu değişimle ilgili tartışmalara baktığımızda 15-20 yıllık bir mazisinin olduğu görülmektedir. 1970'li yıllarda Çevre sorunlarının global düzeyde destek görmesi, 1972'de *Stockholm Dünya Çevre Zirvesi* ve etkileri, yansımasını hukuk alanında da göstermekte gecikmedi.

Bunun bir sonucu olarak uluslararası çevre hukuku tartışmaları gündeme geldi. Bu yeni hukuku geleneksel uluslararası hukuktan ayıran temel fark ise, hukuk için hareket noktası olarak kabul ettikleri temel süjelerinin farklı olmasıdır. Klasik hukuk anlayışı şimdiki ve mevcut neslin üyeleri arasındaki ilişkileri esas alırken, uluslararası çevre hukuku insanoğlu kavramını hareket noktası olarak ele almaktadır. (Tıpkı biraz önce tartışılan ahlakta olduğu gibi.) Böylece "hukuk süjesi olarak karşımıza çıkan insanlık kavramı, geçmiş, şimdiki ve gelecek nesilleri içine alan bir nitelik" arz etmektedir (Başlar 1992, 38). Gelecek nesillere daha sağlıklı bir çevre bırakma veya onların da sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı ancak böyle bir hareket noktasından sonra söz konusu olabilmiştir.

Gelecek nesillerin hukuku ve hakları ancak çevre sorunlarının gelecek nesiller üzerindeki etkisi anlaşıldıktan sonra gündeme gelmiştir. Bu yeni anlayış, çevre sorunlarının bilincimizi ve perspektifimizi genişletmekte ve bize yeni bakış açıları sağlamadaki sonuçlarından sadece hukuk ala¬nındaki bir örneği olarak kabul edilebilir. Klasik hukuk anlayışlarında gelecek nesillerin hakkı söz konusu olmadığı gibi, konuya yer bile verilmemiştir. Konuyla ilgili temel hukuk felsefelerinin görüşlerini ise şöyle özetlemek mümkündür.

Faydacı (*utilitarian*) felsefeye baktığımızda olması gereken; bizim gelecek nesillere sahip olduğumuz fayda seviyesinde bir şeyler borçlu olduğumuzdur. Ancak gelecek nesillerin

kimlerden oluşacağını ve sayılarını bilmediğimizden, Bentham, Passmore ve Sidgwick gibi faydacı düşünürler, bizimle hiçbir bağlantısı olmayan gelecek nesillerin sahip olabilecekleri menfaatleri tamamen redetmişlerdir (Carr, 1992). Bunun temel nedeni gelecek nesillerin şimdiki nesillerin mutluluğunu artırma yönünde herhangi bir etkilerinin olmayacak olmasıdır.

Locke'un ve onun ve çağdaş temsilcisi Nozick'in kazanım teorilerine bir göz attığımızda, karşımıza çıkan sonuç şudur: Eğer herhangi biri (veya bir devlet) belli bir toprak parçasını geçerli bir yoldan kazanmış ise, bu mülkiyet hakkı o kişiye o şey üzerinde tüketme ve tahrip etme yetkilerini vermektedir (Locke 1965). Barry, özellikle kısa dönemli menfaatler için, ağaçlar, hayvanlar ve toprağın kirletilip tahrip edilmesini, Locke ve Nozick, liberal mülkiyetin hakkının doğal bir uzantısı olduğuna inananlarca gerçekleştirildiğini ifade etmektedir (Barry 1977, 272). Bunun sonucu olarak, şimdiki neslin çevreyi tamamen tahrip etmesi halinde gelecek nesillerin bizleri adaletsizlikle suçlamaları söz konusu olmamaktadır. Burada problemin kaynağı olan nokta, sözleşmede taraf olmayan gelecek nesillerin elinde pazarlık gücünün olmamasıdır (Barry, agy, 273).

Rousseau'nun sözleşmeci doktrininde de gelecek nesiller için bir ahlaki sorumluluk topluluk içindeki bireylerin birbirlerine karşı ödevlerinden kaynaklandığından, üyeleri henüz doğmamış nesillerden oluşan bir toplum içinde, bu nedenle, ahlaki sorumluluk ve adalet kavramlarından bah¬setmek imkânsızdır (Rousseau, 1950). Aynı şekilde Thomas Hobbes'in gelecek nesiller için ahlaki ve hukuki bir sorumluluk taşımadığını ifade etmek gerekir. Hobbes'e göre, başkaları tarafından zarar görmemek için bizim de başkalarına zarar vermemiz gerekir. Eğer bu ahlaki değer, hukukun sosyal temeli olarak kabul edilirse, gelecek nesiller için herhangi bir sorumluluğumuz olmaksızın çevreyi tahrip etmemiz, adaletsiz bir davranış sayılmaması gerekir.

Prof. Dr. İbrahim Özdemir

Felsefi Danışman (APPA Sertifikalı)

Felsefe alanındaki uzmanlığı ve akademik geçmişi ile tanınan Prof. Dr. İbrahim Özdemir, **Amerikan Felsefi Uygulayıcılar Derneği** (APPA) tarafından sertifikalandırılmış bir Felsefi Danışman olarak hizmet veriyor.

Doğu, Batı ve İslam felsefelerine olan hakimiyeti, felsefi danışmanlıkta benzersiz ve kapsayıcı bir yaklaşım sunarak, felsefe tarihinin eşsiz zenginliğinin ışığında çeşitli kişisel ve etik sorunların üstesinden gelmede danışanlarına yardımcı olmaktadır.

Özdemir'in felsefi danışmanlık ile başkalarına yardım etme konusundaki özverisi birçok kişinin hayatını etkilemeye devam ediyor ve danışanlarının içinde bulundukları durumu ve anlamlı bir hayatın peşinden gitme arzularını daha derinlemesine anlamalarını teşvik ediyor.

Yüzyılın en büyük doğal afetlerinden biri olarak nitelendirilen 6 Şubat 2023 depreminde birçok akrabasını ve arkadaşını kaybeden Özdemir, hayatın anlamını sorgulayan depremzedelere Felsefi danışmanlık hizmetini ücretsiz sunma kararı almıştır.

Lisansını Ankara Üniversitesinde, Master ve doktorasını Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde tamamlayan Özdemir, halen Amerika'da misafir öğretim üyesi olarak ders vermeye devam etmektedir.

Sosyal Medya & İletişim.

E-mail: ib60dmr@gmail.com
Facebook: https://www.facebook.com/ibrahimozdemir27
Instagram: https://www.instagram.com/prof.dr.ibrahim.ozdemir/
Twitter: https://twitter.com/iozdemir27
Web: https://www.ibrahimozdemir.org/
LinkedIn: https://www.linkedin.com/in/ib60dmr/
APPA: https://appa.edu/user/ibrahim.ozdemir/

Yayınları:

MEVLANA VE KONFÜÇYÜS- HAYATIN ANLAMI

Dostum!
Sufi, içinde bulunduğu *şu anın* dostudur.
"Yarın" demek bizim yolumuz değildir. **Mevlâna**.

Mutlu olmak şartıyla fakir olmak; arkadaşları tarafından sevilmek şartıyla da zengin olmak iyidir. **Konfüçyüs**

Bizler insan ırkının, nükleer savaş sonucu maddeten yok olmakla tehdit edildiği ve insan bireyinin, kendisine, diğer insanlara, tabiata ve emeğine gittikçe yabancılaştığı bir çağda yaşıyoruz. Mevlana'nın *sevgi temelli felsefesi* bir umut olabilir mi? **Erich Fromm**. Psikanalist, Sosyolog ve Filozof

Konfüçyüsçülük nasıl insan olunduğunun öğrenilmesidir. **Prof. Dr. Tu Weiming**. Pekin Üniversitesi

Tasavvuf geleneğinin büyük düşünürleri, *insanların yönelmesi gereken yolu hatırlatırlar*. Bunu erişilebilir ve ikna edici bir lisanla yaparlar. Bu ariflerin okuyucularının dikkatine sunmak istedikleri husus, sosyal sorunlar için sunulan çözümlerin *insan olmanın ne anlama geldiği* noktasını ıskaladığı gerçeğidir. **Prof. Dr. Willliam Chitick**, New York Devlet Üniversitesi.

Mevlâna, yedi yüz yıl evvel dünyayı büyük bir kargaşalıktan kurtarmıştır. Günümüzde Avrupa'yı kurtaracak tek şey de onun eserleridir. **Prof. Dr. Arthur J. Arberry**, Şarkiyatçı

Mevlâna'nın şiirlerinde kozmik yalnızlık, Allah'tan ve ilahi kaynaktan ayrılığın hüznü hâkim olduğu için bu kadar etkili olmaktadır. **Karen Armstrong,** Tanrı'nın Tarihi.

Ancak unutmayalım; güneşin evimizi aydınlatabilmesi için perdelerimizi açmamız gerekiyor. Bizi sarmalaması için güneşe çıkmamız, kendimizi ona teslim etmemiz şart. Aynı şekilde, her türlü ön yargıyı bir kenara bırakarak insanlığın ve hayatın bu üstatlarını önce anlamaya, sonra da onlardan yararlanmaya çalışmalıyız. **İbrahim Özdemir**

https://www.kitapyurdu.com/kitap/mevlana-ve-konfucyus-hayatin-anlami/566451.html&filter_name=%C4%B0brahim+%C3%96zdemir

ÇEVRE, İNSAN VE SORUMLULUKLARIMIZ – Felsefi ve Ahlaki Bir İnceleme

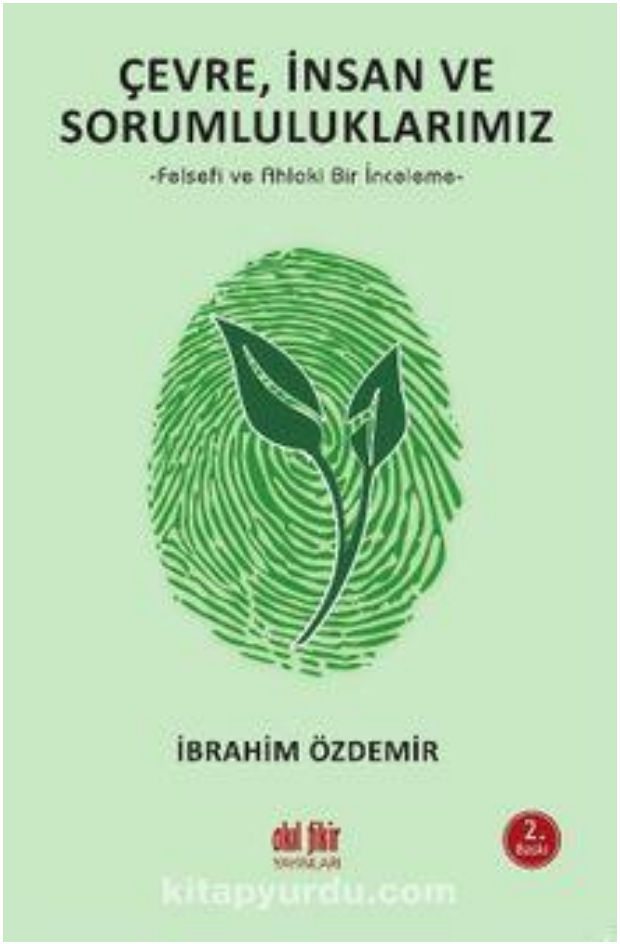

Tabiat, Allah'ın yaratıcı kelimesinin sürekli olarak açık bir şekilde ifade ettiği oluşa ait özellik vasıtasıyla sembolik varlığı andıran çok yönlü ve farklı formlar içinde kendisini sunar.
Prof. Dr. S. M. Nakib al-Attas, *İslam Metafiziğine Giriş*

"Doğal çevre krizi yerküre için göğü feda ederek yerküreyi de yok olma tehlikesi içine atan insanların ruhlarındaki krizin dışa yansımasıdır."
Prof. Dr. S. Hüseyin Nasr, *George Washington Üniversitesi*

"Yeşil, tüm Müslümanlar için en kutsal renk. Allah'ın en bereketli ve en mükemmel planı olan doğaya atfedilen değerle birleşerek İslam dünyasında benzeri görülmemiş bir çevre hareketine zemin oluşturuyor."
Prof. Dr. Frederick Denny, *Colorado Üniversitesi*

"Tüketim model ve davranışlarımızı değiştirmek zorundayız. İnsanlık kendini tanrılaştırmayı reddetmelidir. İnsan tabiata sahip olan bir tanrı değildir insan tabiatın bir parçasıdır."
M. Gorbaçov, *SSCB Eski Başkanı*

"İnsanoğlunu maddi hırsın ilham ettiği teknolojinin sonuçlarından korumak için bütün dinlerin ve felsefelerin taraftarları arasında dünya çapında bir işbirliğine ihtiyacımız olduğunu sanıyorum." **Arnold Toynbee,** *Tarihçi-Düşünür.*

https://www.kitapyurdu.com/kitap/cevre-insan-ve-sorumluluklarimiz/564426.html&filter_name=%C4%B0brahim+%C3%96zdemir

İSLAM ÇEVRE AHLAKINDA MİZAN KAVRAMI – Daha Yaşanabilir Bir Dünya Bırakmak

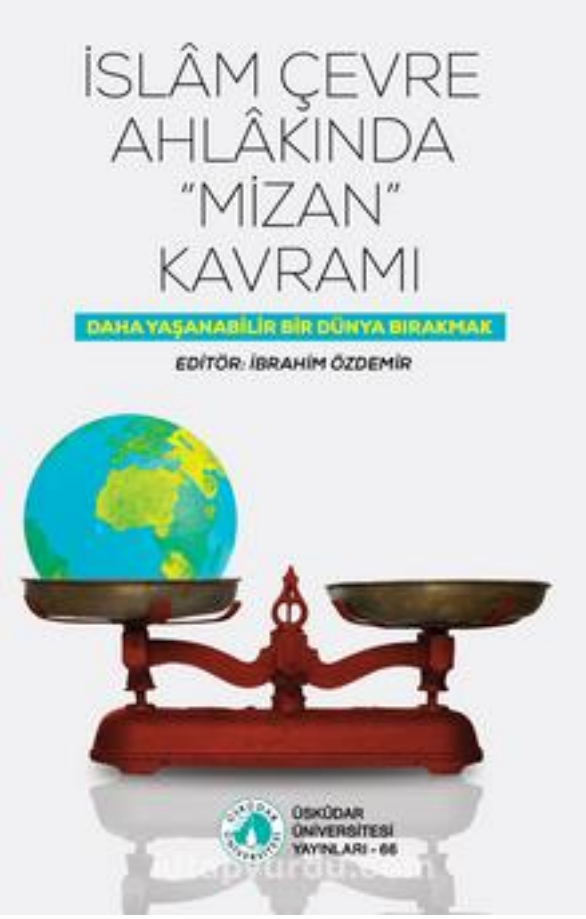

İklim değişikliğinin sebep olduğu olumsuzluklar hayatımızı etkilemeye ve şekillendirmeye devam ediyor. BM Hükümetler Arası İklim Değişikliği Paneli'nde (IPCC) çalışan bilim insanları, ittifakla iklim değişikliğine insan faaliyetlerinin ve yaşam biçiminin etki ettiğini söylüyorlar. Her yedi yılda bir yayınladıkları bilimsel raporlarla hükümetleri ve insanları uyarıyorlar.

Bir grup "Müslüman Çevreci" olarak biz de bu süreçte sorumluluğumuzu üstlendik. İlk önce 2015 yılında, "Paris İklim Değişikliği Taraflar Konferansı" öncesinde İstanbul'da iki günlük bir sempozyum düzenledik. Müslüman çevreciler yanında, diğer din ve inançlarda çevrecileri de davet ettik.

"İslâm iklim Değişikliği Deklarasyonu"nu hazırladık ve dünyaya duyurduk. Daha sonra "al-Mizan: Dünya Çevre Sözleşmesi"ni hazırladık.

Bu kitap 23 Şubat 2022 tarihinde Üsküdar Üniversitesinde yapılan İslâm Düşüncesinde "Mizan" Kavramı Çalıştayı'na sunulan tebliğlerden oluşuyor. Yazarlar, kendilerine yöneltilen sorular ve yapılan katkılar ışığında tebliğlerini yeniden gözden geçirdiler ve son hâlini verdiler. Bu mütevazı çalışmanın bu niteliğiyle İslâm Düşüncesinde "Mizan" kavramıyla ilgili bir öncü çalışma olmasını; bunu yenilerinin takip etmesini umut ediyoruz. Allah'ın belirli bir mizan, denge, ahenk ve uyumla yarattığı; mizanın korunması ve sürdürülmesinin sorumluluğunu insana verdiğini asla unutmamalıyız.

https://www.kitapyurdu.com/kitap/islam-cevre-ahlakinda-mizan-kavrami/650654.html&filter_name=%C4%B0brahim+%C3%96zdemir

AŞKTA VE YARATICILIKTA YENİDEN DOĞUŞ- Mevlânâ Celâleddin Rûmi'nin Kişilik Çözümlemesi

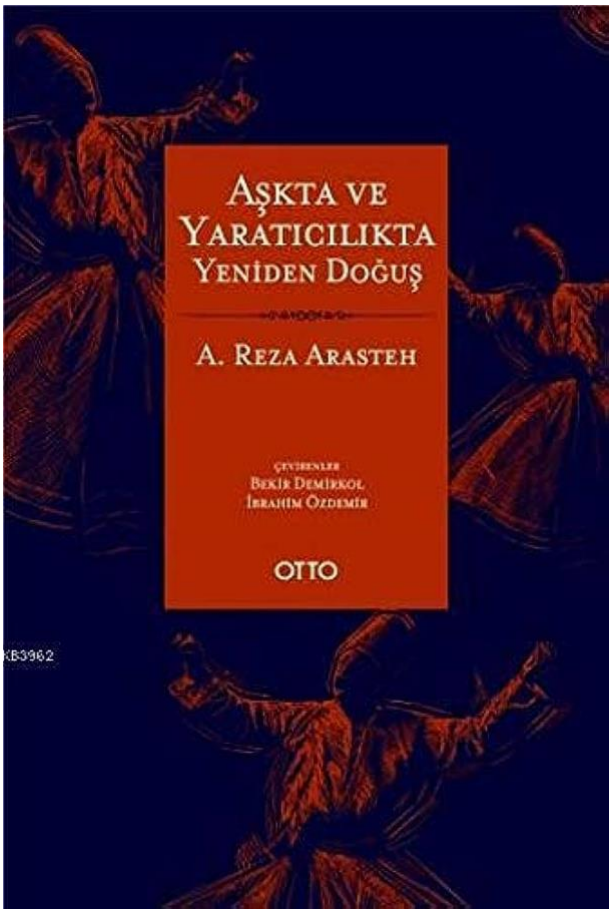

İnsan sevgisi merkezinde bir yaşam süren Mevlânâ, hoşgörünün ve tevazuunun temsilcisidir. Şair ve mutasavvıflığı yanında insan doğası konusunda da derin bir anlayışa sahiptir.

Aşkın gücüne ve mahiyetine ulaşmaya çalışan Mevlânâ, gerçek aşkın, ruhun en içteki kısmı harekete geçirildiğinde anlam kazandığının farkına vardı.

Âlemin kopyası olan insanın sadece duyulardan meydana gelmediğini, ruh beden bütünlüğüyle düşünüldüğünde içinde cevherler barındırdığını keşfetti.

Psikanaliz ve insan doğasıyla ilgili çeşitli çalışmalar yapan A. Reza Arasteh bu eserde, insan benliğinin evrensel bir bütünlüğe ulaşarak huzura ereceği düşüncesinden hareketle Mevlânâ'nın hayatını ele almıştır.

Sipariş:https://www.kitapyurdu.com/kitap/askta-ve-yaraticilikta-yeniden-dogus/423978.html&filter_name=%C4%B0brahim+%C3%96zdemir

KÜRESELLEŞME VE AHLAK- Bediüzzaman'ın Gözüyle

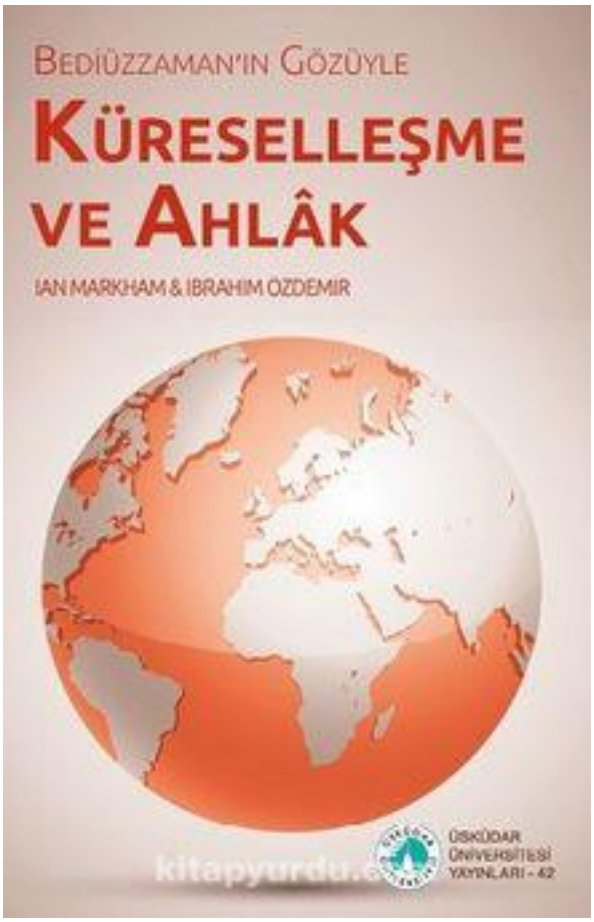

Amerikan değerlerinin tüm dünyaya empoze edilmesi anlamında olumsuz bir küreselleşmenin yerkürede hâkim hale getirildiği bir gerçektir. Bu hâkim küreselleşme söylemi, İslam'ı ve

Müslümanları radikal, siyasi, şiddet yanlısı gibi kalıplar içerisine hapsetmeye ve olumsuz değer yargıları içeren etiketlerle nitelemeye meyillidir.

Seçkin bir makaleler derlemesi niteliğinde olan elinizdeki kitap ise, son dönem İslam mütefekkirlerinden Said Nursi'nin, yukarıda çizilen çerçeveden çok farklı ve zengin düşünce dünyasında bir keşfe çıkmaktadır.

Nursi'nin mesajının evrensel karakteri sebebiyle okuyucu kitapta, İslam alimleri ile Hıristiyan ve Yahudi bilim adamlarını, İslam'ın tabiatı ve Said Nursi'nin tefekkürü üzerinde söyleşirken bulacaktır.

Kitaptaki konular, "etik" ve "küreselleşme" etrafında gruplandırılmıştır. Bu iki konuyu uygun bir şekilde ele almak için müspet / şiddet karşıtı hareket ve modernite konularıyla ilgili de makaleler yer almaktadır. Her bölüm Said Nursi'nin düşüncelerini belirli bir bakış açısından hareketle ele almaktadır.

https://www.kitapyurdu.com/kitap/bediuzzamanin-gozuyle-kuresellesme-ve-ahlak/607242.html&filter_name=%C4%B0brahim+%C3%96zdemir

MATERYALİST BİR DÜNYA GÖRÜŞÜNÜN ÖTESİNDE – Genişletilmiş bir Bilime Doğru

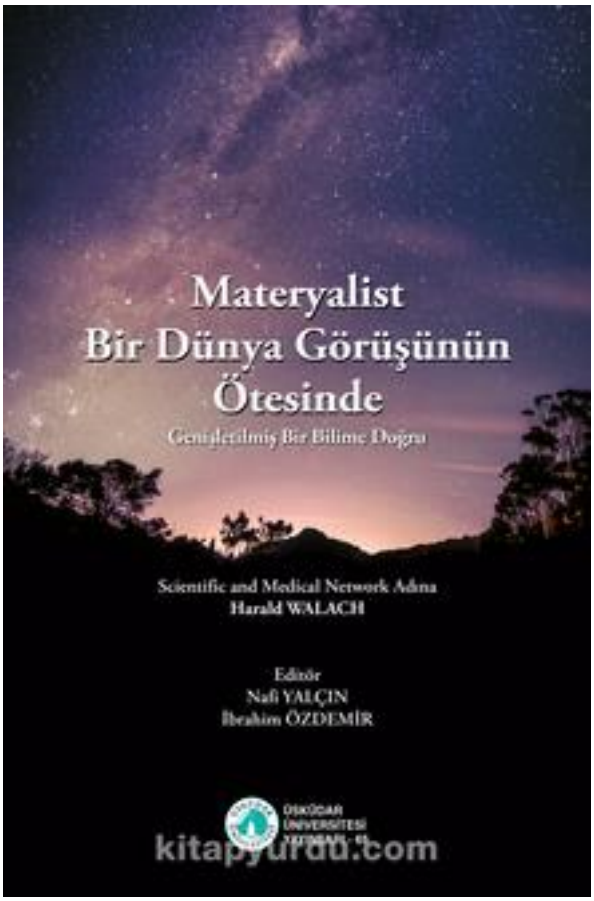

Bugün dünyaya bilim ve onun büyük ölçüde incelenmemiş felsefi varsayımları hâkimdir.

Bu varsayımlar insanların özgür iradeden yoksun ve amaçsız bir evrende yaşayan karmaşık biyolojik makineler olduğu şeklindeki mekanik ve materyalist bir dünya görüşü ile ilişkilidir.

Galileo Komisyonu Raporu, konuyu kamuoyunun gündemine taşımaya ve bilimin kapsamını, artık madde ve fiziksel gerçekliğe ilişkin modası geçmiş bir görüşle sınırlandırılmaması için genişletmenin yollarını bulmaya çalışmaktadır. Ayrıca dikkate değer insan tecrübelerinin, özellikle de bilincin, beynin ötesine geçebileceğini gösteren kanıtlarının keşfedilebilir ve makul olduğunu göstermeye çalışmaktadır.

"Bütün bu indirgemeci program- bu akılsız materyalizm, tüm soruların cevabı olarak 'madde' denilen bir şeye olan bu inanç- gerçekten bilim değildir. O sadece bir imge, bir mit, bir vizyon, muazzam bir inanç hareketidir ve her zaman da öyle olmuştur.
Karl Popper'ın dediği gibi, bu, fiziksel araştırma yöntemlerine sınırsız bir güvene dayanan 'vaat edilen materyalizm'dir ve gelecek açıklamalarının bir teklifidir. Mümkün olan tüm sorulara cevap verebilecek şekilde yeniden tasarlanan 'madde'ye olan genel bir inançtır.
Bu inanç, eldeki iş için herhangi bir uygunluktan çok, bilimin geçmiş ihtişamından beslendi. Gerçekte olan ise, tüm sorular fiziksel sorular değildir veya fiziksel cevaplara yararlı bir şekilde sığdırılamaz." ***Prof. Mary Midgley*** *(1919-2018)*

https://www.kitapyurdu.com/kitap/materyalist-bir-dunya-gorusunun-otesinde/650655.html&filter_name=%C4%B0brahim+%C3%96zdemir

Yabancı Dillerdeki Kitapları

THE ETHICAL DIMENSION OF HUMAN ATTITUDE TOWARDS NATURE: A Muslim Perspective.

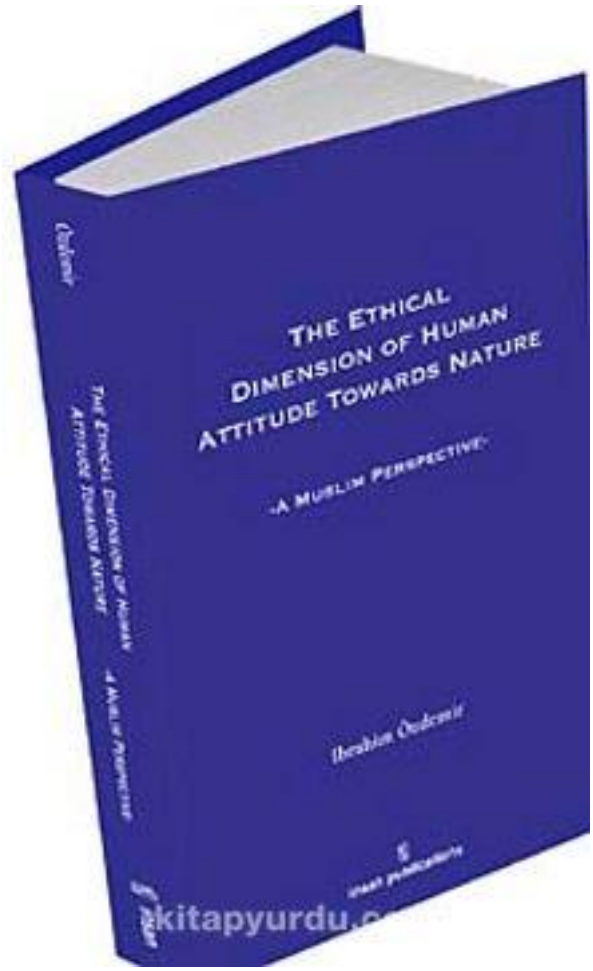

İnsanın doğaya karşı tutumunun ahlaki boyutu, geçmişte olduğu gibi günümüzün de en tartışmalı sorunlarından biri.

İbrahim Özdemir, çevre sorunlarının ahlaki ve metafizik boyutlarının farkında olarak, insan-doğa ilişkisinin sonuçlarını ve sadece doğayı değil, insanın kendi varlığını ve geleceğini de nasıl tehdit ettiğini ortaya koyuyor.

İbrahim Özdemir sadece şu sorulara cevaplar aramıyor:

"Doğa insan tarafından nasıl algılanıyor ve nasıl ele alınıyor?";

"İnsanlığın doğayla nasıl bir ilişkisi var?";

"İnsanın yeryüzündeki geleceği ve gelecek nesillerin geleceği ne olacak?" sorularına cevap aramakla kalmıyor, aynı zamanda insan-doğa ilişkisi meselesini İslami bir perspektiften incelemeye çalışıyor.

https://www.kitapyurdu.com/kitap/the-ethical-dimesion-of-human-attitude-towards-nature-a-muslim-perspective/111611.html&filter_name=%C4%B0brahim+%C3%96zdemir

RUMI AND CONFUCIUS ON MEANING OF LIFE

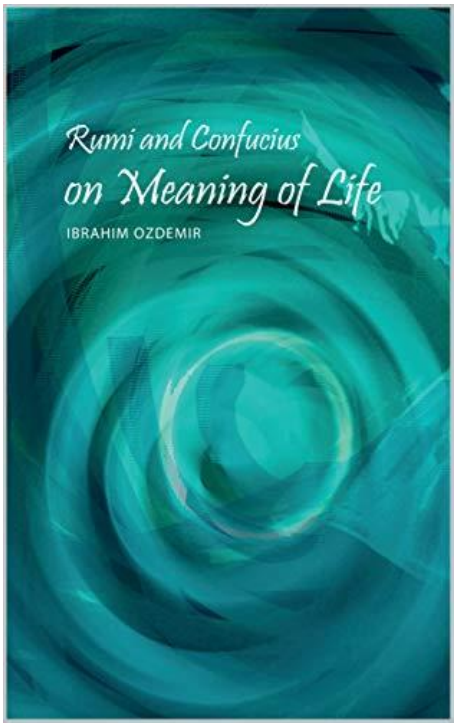

Dostum!
Sufi, içinde bulunduğu *şu anın* dostudur.
"Yarın" demek bizim yolumuz değildir. **Mevlâna**.

Mutlu olmak şartıyla fakir olmak; arkadaşları tarafından sevilmek şartıyla da zengin olmak iyidir. **Konfüçyüs**

Bizler insan ırkının, nükleer savaş sonucu maddeten yok olmakla tehdit edildiği ve insan bireyinin, kendisine, diğer insanlara, tabiata ve emeğine gittikçe yabancılaştığı bir çağda yaşıyoruz. Mevlana'nın *sevgi temelli felsefesi* bir umut olabilir mi? **Erich Fromm**. Psikanalist, Sosyolog ve Filozof

Konfüçyüsçülük nasıl insan olunduğunun öğrenilmesidir. **Prof. Dr. Tu Weiming**. Pekin Üniversitesi

Tasavvuf geleneğinin büyük düşünürleri, *insanların yönelmesi gereken yolu hatırlatırlar*. Bunu erişilebilir ve ikna edici bir lisanla yaparlar. Bu ariflerin okuyucularının dikkatine sunmak istedikleri husus, sosyal sorunlar için sunulan çözümlerin *insan olmanın ne anlama geldiği* noktasını ıskaladığı gerçeğidir. **Prof. Dr. Willliam Chitick**, New York Devlet Üniversitesi.

Mevlâna, yedi yüz yıl evvel dünyayı büyük bir kargaşalıktan kurtarmıştır. Günümüzde Avrupa'yı kurtaracak tek şey de onun eserleridir. **Prof. Dr. Arthur J. Arberry**, Şarkiyatçı

Mevlâna'nın şiirlerinde kozmik yalnızlık, Allah'tan ve ilahi kaynaktan ayrılığın hüznü hâkim olduğu için bu kadar etkili olmaktadır. **Karen Armstrong,** Tanrı'nın Tarihi.

Ancak unutmayalım; güneşin evimizi aydınlatabilmesi için perdelerimizi açmamız gerekiyor. Bizi sarmalaması için güneşe çıkmamız, kendimizi ona teslim etmemiz şart. Aynı şekilde, her türlü ön yargıyı bir kenara bırakarak insanlığın ve hayatın bu üstatlarını önce anlamaya, sonra da onlardan yararlanmaya çalışmalıyız. **İbrahim Özdemir**

https://www.amazon.com/Rumi-Confucius-Meaning-Ibrahim-Ozdemir-ebook/dp/B08PQ5W5KL/ref=sr_1_1?keywords=rumi+and+confucius+ozdemir&qid=1690263120&sr=8-1